

ნესტან სულავა

ტარიელისა და ავთანდილის შეხვედრების
მხატვრული ფუნქცია

შოთა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსანი“ პერსონაჟთა სიმრავლით გამორჩეული პოემაა, რომლის მოქმედება ვრცელ გეოგრაფიულ არეალზეა გაშლილი, ზოგი მათგანი რეალურად არსებული ქვეყანაა, ზოგი – გამონაგონი, მაგრამ ორივე, რეალურიც და გამონაგონიც, მხატვრული ღირებულების მქონე სივრცული არეალია. ასევეა პერსონაჟთა გალერეაც, ისინიც სხვადასხვა ქვეყნის წარმომადგენლები არიან. არც ერთი მათგანი ქართველი არაა, თუმცა, თითოეულ მათგანში ქართველი კაცის ხასიათი, თვისება, ინტერესი, თვალთახედვა გამოსჭვივის. პოემაში ასახულ ქვეყნებში XII-XIII საუკუნეების საქართველოს რეალური ისტორიული ვითარება, კულტურა, სახელმწიფოებრივი წყობა შეიგრძნობა. ივანე ჯავახიშვილის სიტყვით, „შოთა რუსთაველის გმირებში ქართული გული ძგერს და მათ მაშინდელი საქართველოს საკითხები აღელვებთ“ (ჯავახიშვილი, 1956: 19).

„ვეფხისტყაოსნის“ გმირები სიყვარულის გასამარჯვებლად, პიროვნული სრულყოფილების მისაღწევად, პიროვნების აღორძინებისა და სულიერი სამყაროს ასამაღლებლად, ღირსების შესანარჩუნებლად, დაკარგული ჰარმონიის აღ-

სადგენად იბრძვიან. ისინი ადამიანის არსებობის იდეალის სრულყოფისაკენ მიილტვიან და მის განსახორციელებლად ზრუნავენ. პოემის მთავარი პერსონაჟები არიან ტარიელი, ნესტან-დარეჯანი, ავთანდილი და თინათინი, რომელთაგან უმთავრესნი არიან ტარიელი და ნესტან-დარეჯანი, რასაც თვით პოემის სახელწოდება მოწმობს. ამავე დროს, „ვეფხისტყაოსანში“ სამი გმირის შეთანხმებული მოქმედება აისახა, რაც პოემის დასაწყისშივე გაცხადდა: „მათ სამთა გმირთა მნათობთა სჭირთ ერთმანეთის მონება“ (6, 4)¹, ე.ი. ტარიელი, ავთანდილი და ფრიდონი ერთად მოიაზრებიან. საგანგებოდ უნდა აღინიშნოს, რომ მათ შორის ავთანდილია ყველაზე უმცროსი, რაზეც ფრიდონისათვის მიწერილ წერილში განაცხადა: „უმცროსმან ძმამან შორი-შორ სალამი დავიყუფეო“ (1318, 4). როგორც ჯადოსნური ზღაპრის მთავარ გმირს, უმცროს ძმას, უწევს მთავარი მისიის შესრულება, ისე „ვეფხისტყაოსანში“ ყველაზე მოქმედი, ყველაზე მოძრავი გმირი სამ გმირთაგან უმცროსი ავთანდილია, რომელიც მიზნის მისაღწევად მთელ სამყაროს, უზარმაზარ სივრცეს გადასერავს.

„ვეფხისტყაოსანში“ საგანგებო მნიშვნელობა ენიჭება მთავარი გმირების – ტარიელისა და ავთანდილის ურთიერთობას, რის წარმოსაჩენადაც უნდა გავიხსენოთ არაბეთში უცხო მოყმის გამოჩენისა და მის საძებრად თინათინის მიერ ავთანდილის გაგზავნის ეპიზოდები. პირველად ვეფხისტყაოსან მოყმეს, უცხო მოყმეს, სიხარულითა და კმაყოფილ-

¹ ტექსტი მითითებულია შემდეგი გამოცემის მიხედვით: შოთა რუსთველი, ვეფხისტყაოსანი, I, ტექსტი ძირითადი ვარიანტებით, კომენტარებით და ლექსიკონითურთ, ა. შანიძისა და ა. ბარამიძის რედაქციით. თბ., 1966.

ბით აღსავსე, ამქვეყნიური ადამიანური ცხოვრების არსებობის სიხარულით გალაღებული, სამხედრო ძლიერებით გამორჩეული არაბეთის სამეფოში ვხვდებით, სადაც სამეფო ტახტზე ახალი მეფე ადის, ე. ი. თაობა იცვლება, ხოლო თაობათა ცვლა ლეგიტიმური წესების სრული დაცვით მიმდინარეობს. ლეგიტიმურობა ტახტის მემკვიდრე მეფისწულის, ძის ან ასულის, გამეფებას გულისხმობდა. და აი, სწორედ ამ ჰარმონიულ, გარეგნულად მოწესრიგებულ სახელმწიფოში გამოჩნდა მწუხარე სახის უცხო მოყმე, მოსილი ვეფხის ტყავის სამოსლითა და ვეფხის ტყავისავე ქუდით. ამ უცხო და უჩვეულო სანახაობით ნათლად იკვეთება ვეფხისტყაოსანი მოყმის დიდებული ჩამომავლობა, რაც ცხენის მდიდრული აღკაზმულობითა და შემკულობით ვლინდება, ასევე, მისი განსაკუთრებულობა და სიდიადე, გმირობა და ვაჟკაცობა ვეფხის, ლომის, ვარდის, მარგალიტისა და ცრემლის სიმბოლიკითა და მეტაფორული გააზრებითაც გამოსჭვივის. მთავარი გმირის გარეგნობა საოცრად შთამბეჭდავია, რადგან იგი, უწინარესად, ლომის მეტაფორითა და ვეფხის ტყავის სამოსლის სიმბოლიკითაა წარმოჩენილი და გმირადაა დასახული. ამავე სურათიდან ჩანს, რომ მას დიდი გასაჭირი დასტეხია თავს, რაც მისივე ცრემლებით, წუხილით, სადარდელით წარმოჩნდება. უცხო მოყმის ვინაობა, მისი ამბის იდუმალეა და დაფარულობა უთუოდ უნდა გამჟღავნდეს, „რამეთუ არა არს დაფარული, რომელი არა გამოჩნდეს, და არცა საიდუმლოა, რომელი არა გამოცხადნეს“ (მ. 10, 26). პოემის დასაწყისში ტარიელი, ვითარცა ვეფხისტყაოსანი, მკითხველს სტატიკური სახით ევლინება, რაც იმას ნიშნავს, რომ ვეფხისტყაოსნად გახდომის პროცესი მის წარსულშია საძიებელი, ხოლო ვეფხის

ტყავის სამოსლის მხატვრული ფუნქციის ასახსნელად თვით ტარიელის განმარტებები გვჭირდება. ვეფხისტყაოსნობა თავად ვეფხისტყაოსანმა მოყმემ უნდა ახსნას. აკი ასმათმაც ავთანდილთან საუბრისას განაცხადა: „თვით თუ არ გითხრობს, არ ითქმის, არვისგან დაიხსოვნების“ (260/259, 2). ესაა ტარიელის პირველი გამოჩენა პოემაში, შესაბამისად, ავთანდილის სულიერ სამყაროში, მის სააზროვნო სივრცეშიც პირველად შემოდის. უცხო მოყმემ როსტევან მეფესა და მის სპასპეტ ავთანდილს საუბრის საშუალება არ მისცა, იგრძნო თუ არა მეფის მიახლოება, მყისვე გაეცალა იქაურობას და თვალსაწიერიდან გაქრა: „ჰგვანდა ქვესკნელს ჩაძრომილსა, ანუ ზეცად ანაფრენსა“ (98/97, 3).

უცხო მოყმის რეალურობის განჭვრეტა თინათინის ღმრთივგანბრძნობილობის შედეგად გახდა შესაძლებელი. მისი მოძებნა არაბეთის ახალგაზრდა მეფემ თავის მიჯნურს, ავთანდილს დაავალა როგორც სამეფო ტახტის მფლობელმა და როგორც მიჯნურმა. ავთანდილი სამიწის განმავლობაში ეძებდა „ღვთისგან განწირული“ ტარიელის კვალს და მიაგნო კიდეც. ეს ის შემთხვევაა, როდესაც ავთანდილმა მას მეორედ ჰკიდა თვალი; ხატაელმა ძმებმა უამბეს მის შესახებ და დაანახეს კიდეც:

„ანაზღად მოყმე გამოჩნდა კუშტი, პირგამქუშავია,
ზედა ჯდა შავსა ტაიჭსა, – მერანი რამე შავია, –
თავსა და ტანსა ემოსა გარე-თმა ვეფხის ტყავია,
ჯერთ მისი მსგავსი შვენება კაცთაგან უნახავია“

(205/204).

უთითებენ – „აგერა მივა, ნახეო“ და, მართლაც, „ოდენ ჩნდა შავი ტაიჭი მისი მის მზისად მარებლად“

(211/210, 4). უცხო მოყმის შესახებ ავტორისეული და ხატაელი ძმების მონათხრობი და დახასიათება ერთმანეთს ემთხვევა. შოთა რუსთველი უცხო მოყმეს, მიუხედავად მისი მძიმე სულიერი მდგომარეობისა, ესთეტურად და მშვენიერად წარმოაჩენს. არაბეთში ოთხი წლის წინ გამოჩენილი უცხო მოყმე არ შეცვლილა, შესაბამისად, მისი მდგომარეობაც არ შეცვლილა. ისევ ვეფხის ტყავის სამოსლითაა მოსილი, ვეფხის ტყავის ქუდი ახურავს, ისევ გაურბის ადამიანებს და სიმარტოვეს ეძებს, მასთან მისულს ისევ ეურჩება და ებრძვის, რაც იმას მოწმობს, რომ მისი ყოფა, მდგომარეობა არ შეცვლილა, ადამიანთა დანახვით გამოწვეული რეაქცია და ქცევა ისეთივეა, როგორც მისი პირველი გამოჩენისას პოემაში. თუმცა უცხო მოყმე ინარჩუნებს ესთეტურ გარეგნულობასა და მშვენიერებას. ეს უცხო მოყმის მეორე დანახვაა, რაც მალე ორი გმირი რაინდის შეხვედრასა და ბოლოს დამეგობრებაში გადაიზარდა.

ავთანდილის ინტერესი ვეფხისტყაოსანი უცხო მოყმის მიმართ მისი იდუმალებისა და უცნაური ქცევის გამო კიდევ უფრო მეტად ღვივდება და იზრდება. იგი ყველგან ერთნაირად ჩაცმულ-ალკაზმული ჩნდება და ყველგან ერთნაირად იქცევა – გაურბის ადამიანებს. ამიტომ ავთანდილი ვეფხისტყაოსანი უცხო მოყმის დანახვისას გრძნობებს არ აჰყვა, არ აჩქარდა და მასთან პირისპირ შეხვედრას მოერიდა. ავთანდილი ადამიანის ფსიქოლოგიას ღრმად იცნობს, ფაქტობრივად, იგი ფსიქოლოგად მოგვევლინა, ფიქრის შემდეგ გადაწყვიტა, უკან მიჰყოლოდა მას და სადაც მივიდოდა, იქიდან გაეგო მისი ამბავი, რადგან ეშინოდა, „საუბარმან უმეცარმან შმაგი უფრო

გააშმაგოს“! (216/215, 2). იგი მიჰყვა წინაპართა სიბრძნეს, რომლის მიხედვით: „ხამს, თუ კაცმან გონიერმან ძნელი საქმე გამოაგოს, არ-სინყნარე გონებისა მოიძულოს, მოიძაგოს“ (216/215, 3-4). აქვე აღვნიშნავთ, რომ პოემაში ხშირია მოულოდნელობის მხატვრული თვალსაზრისით გამოყენება, მოულოდნელობის ეფექტი მრავლისმთქმელია, რადგან მას ესთეტიკური ფუნქცია ეკისრება და პოეტი ფსიქოლოგიზმით დატვირთულ პერსონაჟთა სახეებს ემნის. რამდენიმე პერსონაჟის მოქმედების ან სიუჟეტის განვითარების ყოველი მოულოდნელობის შემცველი ეპიზოდი სრულყოფილ სურათად წარმოგვიდგება. მათგან ერთ-ერთი გამოქვაბულში ტარიელის უეცარი დაბრუნებაა. გამოქვაბულში ნაადრევად დაბრუნებულმა ტარიელმა ასმათთან საუბრისას თავადვე განაცხადა წინასწარ გაუთვალისწინებელი თავისი დაბრუნების მიზეზი, რომ იგი მონადირეებს გადააწყდა და კაცთა ნახვამ დაასევდიანა: „სევდად მეცა კაცთა ნახვა“ (272/271, 1), ადამიანთა სამყარო მას საწუხარს ვერ უქარვებს, პირიქით, მიჯნურზე ფიქრებსა და სადარდელს აღუძრავს. შვებას მხოლოდ პირველქმნილ ბუნებაში ჰპოვებს.

ავთანდილი ტარიელის გამოჩენის მეორე შემთხვევასაც ითვალისწინებს, როდესაც უცხო მოყმე გაექცა ადამიანებს, მათთან შეხვედრა არ მოისურვა, პირიქით, მასთან მიახლოებულნი ზოგი ამოხოცა, ზოგიც სასიკვდილოდ დაჭრა. სწორედ დაჭრილის ძმებმა დაანახეს: „აგერა მივა, ნახეო“ (211/210, 2). ავთანდილი ღრმად ჩაუფიქრდა ვეფხისტყაოსანი მოყმის მიძიმე სულიერ, ფსიქოლოგიურ მდგომარეობას, შეძლებისამებრ, ჩაწვდა საქმის სირთულეს და გადაწყვიტა, უკან მიჰყოლოდა, რადგან მასთან

პირისპირ შეხვედრას სავალალო შედეგი შეიძლება მოჰყოლოდა. ავთანდილის ფიქრები ღვთაებრივი სიბრძნით აღსავსე პიროვნების, ადამიანის ფსიქოლოგიის ცოდნის, მისი მდგომარეობის, ფსიქიკური ნყოფის ღრმად გააზრების საუკეთესო ნიმუშია, რომლის მიზანი მოსალოდნელი ორთაბრძოლის თავიდან აცილება იყო, რაც, ვინ იცის, როგორ დასრულდებოდა:

„რათგან ისი არის რადმე უცნობოდ და ისრე რეტად,
რომე კაცსა არ მიუშვებს საუბრად და მისად ჭვრეტად,
მივეწვევი, შევიყრებით ერთმანერთის ცემა-ჟლეტად,
ანუ მოვჰკლავ, ანუ მომკლავს, დაიმაღვის მეტის-მეტად.
ავთანდილ იტყვის: „ეზომნი ჭირნიმცა რად ვაცუდენი?
რაცალა არის, არ არის, თუ-მცა არ ედგნეს ბუდენი;
სადაცა მივა, მივიდეს, რამცა მოვლიდეს ზღუდენი,
მუნალა ვძებნენ ღონენი ჩემნი არ-დასამრუდენი“

(217/216 – 218/217).

ორი დღე-ღამე „წინა-უკანა იარნეს“ ისე, რომ ერთი წამითაც არსად შეუსვენიათ და ხემსი არ უგემიათ. ყურადღებას იქცევს ტარიელისა და ავთანდილის ცხენების ფერები: ტარიელს შავი ცხენი ჰყავს, ავთანდილი კი თეთრ ცხენზეა ამხედრებული. აქ ერთი საკვირველი ფაქტიც უნდა აღინიშნოს, რომ ტარიელის ცხენმა ვერ იგრძნო თავისი მოძმის – ავთანდილის ცხენის შორიახლო ყოფნა და არ გამოეხმაურა მას; ცნობილია, ცხოველები თავიანთი ჯიშისა თუ სხვა ტიპის ცხოველის ახლოს ყოფნას ყოველთვის გრძნობენ. შოთა რუსთველი ავთანდილისა და ტარიელის ორი დღე-ღამის განმავლობაში „წინა-უკანა“ სიარულს მეტაფორულად წარმოგვიდგენს: „მათ

თვალთა ცრემლნი სდიოდეს, მინდორთა მოსალამენი“ (219/218, 4).

„ვეფხისტყაოსანში“ ავთანდილისა და ტარიელის **სამი შეხვედრა**ა ასახული. შეხვედრებს შორის დიდი დრო გადის, წლები გადის. მათი **პირველი შეხვედრა**, რომელიც სამეცნიერო ლიტერატურაში არაერთგზის გამხდარა განხილვის საგანი, გამოქვაბულში შედგა ასმათის შუამდგომლობით.

ამ შეხვედრამ განსაზღვრა მათი მომავალი ურთიერთობა და, საზოგადოდ, პოემის გმირთა მომავალი სულიერი ცხოვრება. ტარიელი და ავთანდილი ერთმანეთს დიდი ხნის მეგობრებივით შეხვდნენ. ისიც საგულისხმოა, რომ გამოქვაბულში სტუმრად მყოფი ავთანდილი, მასპინძლის მსგავსად, ვეფხის გარემოში იმყოფება, ირგვლივ ვეფხის ტყავის ნატებია დაფენილი. ეს ერთდროულად პატივიცაა და მოვალეობაც, რადგან ტარიელის ვეფხისტყაოსნობიდან განთავისუფლებაში, ე. ი. ვეფხის ტყავის სამოსლისაგან განძარცვაში ავთანდილი უნდა დაეხმაროს ისევე, როგორც ტარიელი უნდა დაეხმაროს ავთანდილს თავისი თავგადასავლის თხრობით, რათა მიჯნურის წინაშე ვალმობილი წარდგეს, და ნანარმოების დასასრულს – როსტევანთან შუამდგომლობით. თავად გასაჭირში მყოფი ტარიელი ავთანდილის ძალისხმევასა და გარჯას ღირსეულად აფასებს, რადგან „ღმრთივ ზეცით“ განწირული კაცის პოვნა ძნელია: „მაგრა გარჯილ ხარ, არა ხარ გარდაუხდელი ჭირისა: ძნელია პოვნა კაცისა ღმრთივ ზეცით განაწირისა“! (298/296, 3-4). ვეფხისტყაოსანში ადამიანის, ვითარცა სუბიექტის, ვითარცა პიროვნების ქმედება პირდაპირ კავშირშია ღვთის განგებასთან, ღვთის ნება და

ადამიანის ქმედება ერთიანია, რაც ამკვიდრებს ჰარმონიას. ტარიელი გამოქვაბულში ავთანდილთან შეხვედრისას ამბობს კიდევ: „ღმერთმან ქმნა და გიპოვნევიარ, შენცა ცდილხარ მამაცურად“ (302/300, 2). მიზნის აღსრულებას ორი ფაქტორი განაპირობებს: 1. ღმერთის ნება-სურვილი და განგება; თუ ღმერთს არა აქვს განგებულის, თუ მას არა აქვს წინასწარ განზრახული, ადამიანი როგორც არ უნდა შეეცადოს, არ ასრულდება; 2. ადამიანის მცდელობა, მისი გარჯა, მისი ქმედება; თუ ადამიანი არ შეეცდება, ღმერთმა როგორი განგებაც არ უნდა გადაუნყვიტოს, ვერ გაიმარჯვებს. გავიხსენოთ ავთანდილის ნათქვამი ტარიელისათვის: „არ თურ იცი, უგანგებოდ არათ კაცი არ მოკვდების... ბედი ცდაა, გამარჯვება, ღმერთსა უნდეს, მო-ცა-გვხვდების“ (904/903, 2, 4), ე. ი. რუსთველურად, ადამიანი მიზანს აღწევს ღმერთის წინასწარგანზრახულებით, ბედის ცდით, ადამიანის ქმედებით. ავთანდილისა და ტარიელის ურთიერთობა გაცნობისთანავე, – ჯერ ერთმანეთის ამბავიც რომ არ იციან, – ემყარება, როგორც ე. ხინთიბიძემ შენიშნა, ურთიერთმონონებას (ხინთიბიძე, 2009: 550-581), ამავე დროს, მოყვასურ სიყვარულს, ამიტომაც ენიჭება მნიშვნელობა ტარიელის სიტყვებს მკითხველის წინაშე ავთანდილის მისეულ შეფასება-წარდგენაში: „ტანად სარო და პირად მზე, მამაცად მსგავსი გმირისა“ (298/296, 2). ამ მხრივ უაღრესად დატვირთულია ავთანდილისა და ასმათის შეხვედრაც, რომელიც ჯადოსნური ზღაპრის სიუჟეტის ელემენტებსაც ასახავს და ფსიქოლოგიურ სახეებსაც ხატავს.

ტარიელთან პირველმა შეხვედრამ ავთანდილს მის მიმართ წმინდა ადამიანური მოვალეობა შეაგრძნობინა და

დაანახა, რომ გამოქვაბულის ბინადარი ტარიელი ასმათი-სათვის სულ სხვა დანიშნულებით მოთხრობილი იგავის ჭაში ჩავარდნილ კაცს ჰგავს და დახმარება ესაჭიროება, რის გამოხატულებაცაა მოყვასის წინაშე წარმოთქმული ერთგულებისა და ძმობის ფიცი:

„ამა დღემან დამავინყა, გული ჩემი ვინ დაბინდა;
დამიგდია სამსახური მისი, იქმნას, რაცა გინდა;
იაგუნდი ეგრეცა სჯობს, ათასჯერმცა მინა მინდა,
შენ გეახლო სიკვდილამდის, ამის მეტი არა მინდა!“

(300/298).

როდესაც შოთა რუსთველმა ავთანდილს ეს სიტყვები ათქმევინა, ტარიელის მიმართ მეგობრობის აუცილებლობა იაგუნდის სიმბოლიკით გამოხატა, ხოლო საღვთისმეტყველო ლიტერატურის მიხედვით, კერძოდ წმ. ეპიფანე კვიპრელის „თუალთაჲს“ მიხედვით, იაგუნდი, იგივე იაკინთი, საღვთო სიყვარულის სიმბოლოდაა გააზრებული (წმ. ეპიფანე კვიპრელი, 1979: 131-132; 141-144). ბიბლიაში, ეზეკიელის წიგნში ნათქვამია: „და შეგმოსნე შენ ჭრელებნი და შეგასხნ შენ ვაკინთი და მოგარტყ შენ ბისონი და გარემოგასხ შენ ტრიხაპტონი. და შეგამკვე შენ სამკაულითა და შეგასხენ სავლტენი გარე ჴელთა შენთა და მანიაკი გარემოჲს ქედისა შენისა“ (ეზეკ. 16, 10-11). წმ. ეპიფანე კვიპრელის თხზულებით, იაკინთის თვალი მოასწავებს „ჴსნასა და რისხვასა, ჴსნასა და სიწმიდესა, ღირსთა რისხვასა და ტანჯვასა უღირსთა და შეურაცხისმყოფელთა... რომელთა ზედა დაინერა სახელი იუდაჲსი, რომლისა ნათესავისაგან უფალი გამოგვბრწყინდა და დაისხნეს საფუძველნი სიონისანი, დასაბამ და საძირკუელ და „თავკიდეთა

– ლოდი იგი, რომელ შეურაცხვეს მშენებელთა“ – [I კორ. 3, 11] (მატბერდის კრებული, 1979: 142). ცხადია, იაკინთს//იაგუნდს სიმბოლური მნიშვნელობა აქვს.

ავთანდილის ზემოთ დამონმებულ სიტყვებში ტარიელისადმი დახმარებისა და თავგამოდების, მისადმი ერთგულებისა და მსახურების შეგნება იჭერს უპირველეს ადგილს. თინათინისათვის გასაწევმა სამსახურმა დროებით გადაინაცვლა. ავთანდილმა თავის მოყვასთან, ტარიელთან საუბრისას პირადულზე მალლა მოყვასის სიყვარული დააყენა და ტარიელს უჩვენა, რა უნდა აკეთოს ადამიანმა, როგორ უნდა შეძლოს პირადული გრძნობისა და მოყვასური მოვალეობის ურთიერთობის რეგულირება, მოწესრიგება და, თუ ეს შესაძლებელია, შერწყმაც. „იაგუნდი ეგრეცა სჯობს“... და „შენ გეახლო სიკვდილამდის, ამის მეტი არა მინდა“ მოულოდნელიც კი არის იმგვარი მიჯნურისა და ქვეშევრდომისაგან, როგორც ავთანდილია, რადგან მას სხვა მოვალეობები აკისრია. ავთანდილის მიერ ამ ფიცისა და მოყვასური სიყვარულის გამოხატვის ერთ-ერთი საფუძველი ისიცაა, რომ ტარიელი ავთანდილის თვალთახედვით ბრძენთა ენით საქებია, რადგან იგი ღვთის მსგავსია: „სახე ხარ მზისა ერთისა, ზეცით მნათისა ზენისა“ (299/297, 3) და მოყვასურ თავდადებას იმსახურებს.² ზემოთაც აღინიშნა, რომ ტარიელი სიმბოლურ საღვთო სახელებითაა წარმოდგენილი, რაც „ვეფხისტყაოსანში“ არაერთგზის გვხვდება.

რამ შეაძლებინა ტარიელს ავთანდილისათვის თავისი თავგადასავლის თხრობა? 1. უწინარეს ყოვლისა, ესაა

² მოყვასობის შესახებ იხ.: გონჯილაშვილი, 2013: 267-299.

ვეფხისტყაოსანი მოყმის მიერ ავთანდილის ღირსების შეგრძნება და შეცნობა. ტარიელის აზრით, ავთანდილი თავისი მიჯნურის წინაშე პირნათლად უნდა წარდგეს, რაც მოყვასისაგან თავდადებასა და გმირობას მოითხოვს: „ვინცა კაცმან ძმა იძმოს, თუ დაცა იდოს, ხამს, თუ მისთვის სიკვდილსა და ჭირსა თავი არ დარიდოს“ (308/306, 1-2), რაც ბიბლიურ-ევანგელური სწავლებითაა განმტკიცებული: „ღმერთმან ერთი რათ აცხოვნოს, თუ მეორე არ წაწყმიდოს!“ (308/306, 3). 2. ამავე დროს, როგორც ზემოთაც აღინიშნა, ფაქტობრივად, ეს ტარიელის აღსარებაა, წარმოთქმული უმცროსი გმირის წინაშე, რადგან ტარიელის ამბავი არ უნდა დაიკარგოს, ის ახალ თაობას უნდა გადაეცეს, რათა ამგვარი რამ შემდგომში აღარ გამეორდეს, ადამიანები ერთმანეთს არ მოწყდნენ და სახელმწიფოს ინტერესები არ დაზიანდეს. აღსარებას კი უთუოდ მოსდევს სულიერი განწმენდა, რაც „ვეფხისტყაოსნის“ პერსონაჟთა სულიერი განვითარების გზის გავლის აუცილებლობის თანამდევი პროცესია. ტარიელისათვის ავთანდილი სწორედ ის მოყვასი და ის პიროვნებაა, რომელთანაც მან შეძლო თავისი თავგადასავლის, როგორც აღსარების, თხრობა. 3. ტარიელის მიერ თავისი ამბის მბობა იმითაცაა განპირობებული, რომ ავთანდილმა მოისმინოს, ამბის სიმძიმე გაისიგრძეგანოს და მოყვასის დასახმარებლად განიმსჭვალოს. ასეც მოხდა. ტარიელის მონათხრობის მოსმენამ ავთანდილი მიახვედრა ნესტან-დარეჯანისა და ტარიელის ცხოვრების ურთულეს პერიპეტიებს, იმასაც ჩანდა, რომ მათი შეხვედრა სხვისი, კერძოდ მოყვასური გრძნობით აღსავსე ადამიანის, ჩარევის გარეშე შეუძლებელი იქნებოდა და ისევ წინაპართაგან მომდინარე

სიბრძნის კვალობაზე გადაწყვიტა ტარიელისათვის დახმარების განევა, რაც მკურნალის მიერ ავადმყოფისათვის განუღო სამსახურს შეადარა და გაუტოლა:

„რა აქიმი დასნეულდეს, რაზომ გინდა საქებარი,
მან სხვა უხმოს მკურნალი და მაჯამისა შემტყვებარი,
მას უამბოს, რაცა სჭირდეს სენი, ცეცხლთა მომდებარი:
სხვისა სხვამან უკეთ იცის სასარგებლო საუბარი“ (664/662).

ცხადია, ესეც ევანგელურ-აპოსტოლური სწავლებებითაა გაჯერებული, რადგან „ვეფხისტყაოსნის“ გმირებმა იციან, თუ რა დიდია გასაჭირში ჩავარდნილი ადამიანისათვის ღვთის შენევისა და მოყვასის გარჯის ფასი. ავთანდილი დაჰპირდა, რომ უთუოდ მობრუნდებოდა და დაეხმარებოდა ტარიელს მიჯნურის მოძებნაში, თუ, რასაკვირველია, ღვთის ნება იქნებოდა და ყველაფერი განგებით წარიმართებოდა: „ღმერთსა უნდეს, ვისთვის ჰკვდები, მისთვის აგრე არ გატირო“ (667/665, 4). ტარიელსაც იმედიანი ოცნების საფუძველი მიეცა: „ღმერთმან ქმნას და კვლაცა გნახო ალვა მორჩი, განაზარდი“ (668/666, 4). გმირ პერსონაჟთა ამგვარი ურთიერთობა დაემყარა უწინარესად პერსონაჟთა მიჯნურობას მთელი თავისი არსით, კერძოდ, ქალისადმი სიყვარულსა და მოყვასისადმი სიყვარულს, რაც, აგრეთვე, მიჯნურობად იწოდება „ვეფხისტყაოსანში“, ურთიერთმონონებას, თანაგრძნობას, თანალმობას. ყოველივე ეს ძველი და ახალი აღთქმის სწავლებებს ეფუძნება, ესაა ღვთაებრივი სიბრძნე, რაც, როგორც ჩანს, ტარიელს ინდოეთში ყოფნისას აკლდა და მხოლოდ მას შემდეგ ჩასწვდა, რაც გარესამყაროში გავიდა დაკარგული მიჯნურის, ნესტან-დარეჯანის,

საძებრად, ღვთაებრივი სიბრძნის საწვდომად და, რაც მთავარია, საკუთარ თავში ღვთაებრივი საწყისის მოსაძიებლად.

მეორე შეხვედრა. არაბეთიდან გაპარული ავთანდილი გამოქვაბულისაკენ გაეშურა და გზაზე ისევ ღმერთისადმი ლოცვებს აღავლენდა, ღმერთს მიმართავდა. თავის მხრივ, ამ მიმართვებში ისეთი საღვთო სახელები მოიხმო, როგორცაა „მზიანი ღამე“, „ერთარსება ერთი“, „მზიანი ღამე“, მოგვიანებით ღმერთი მოიხსენია, როგორც „ყურთაგან მოუსმენელი“. ყოველივე ეს ავთანდილის მრწამსს, მის თვალთახედვას მონშობს, რომელშიც თვით ავტორის, შოთა რუსთველის ქრისტიანული მსოფლმხედველობაა ჩამოყალიბებული. მსოფლმხედველობრივად დატვირთულია ავთანდილის საუბარი ტარიელთან მეორე შეხვედრისას და შეგონება, რომელიც კიდევ ერთხელ წარმოაჩენს ავთანდილის მდიდარ შინაგან სამყაროს, სულიერობას, სიბრძნეს, ცხოვრებისეულ გამოცდილებას. ლომ-ვეფხის დახოცვის შედეგად გულწასული ტარიელის მოსულიერებისა და გონს მოსვლის შემდეგ მათ შორის გაიმართა საუბარი, რომელმაც ტარიელის მიძიმე ფსიქიკური მდგომარეობა და ავთანდილის ფსიქოლოგიური პორტრეტი გაგვაცნო. ავთანდილმა მეგობარს უთხრა, რომ, ფიცის თანახმად, იგი დაბრუნდა ტარიელის დასახმარებლად და უსაყვედურა, დაპირებისამებრ რატომ არ დახვდა გამოქვაბულში, თუმცა, ღმერთს მაინც მადლობა შესწირა მოყვასის პოვნის გამო. შეახსენა, რომ მიჯნურმა ბევრი რამ უნდა დაითმინოს, ბრძენი გასაჭირს უნდა გაუმკლავდეს:

„ვინ მიჯნური არ ყოფილა, ვის სახმილი არა სწვავსა?
ვის უქმნია შენი მსგავსი სხვასა კაცთა ნათესავსა?“

რად სატანას წაუღიხარ, რად მოიკლავ ნებით თავსა?
თუ ბრძენი ხარ, ყოვლნი ბრძენნი აპირებენ ამა პირსა:
ხამს მამაცი მამაცური, სჯობს, რაზომცა ნელად ტირსა.
ჭირსა შიგან გამაგრება ასრე უნდა, ვით ქვიტკირსა.
თავისისა ცნობისაგან ჩავარდების კაცი ჭირსა"

(875/874, 2-4; 876/875).

ავთანდილის ბრძნული საუბარი მხეცქმნილი და ბნელ-
ქმნილი ტარიელისათვის სრულიად უსარგებლო და მიუ-
ღებელია, მისთვის ყველაფერმა აზრი დაკარგა, რის გა-
მოც გაკვირვებული ეკითხება მისთვის თავდადებულ მოყ-
ვასს:

„ბრძენი? ვინ ბრძენი, რა ბრძენი? ხელი ვითა იქმს
ბრძნობასა?

ეგ საუბარი მაშინ ხამს, თუცაღა ვიყავ ცნობასა;
ვარდი ვერ არის უმზეოდ; იყოს, დაიწყებს ჭნობასა;
მანყენ, დამეხსენ, არა მცალს, არცაღა ვახლავ თმობასა"

(887/886).

ამ სიტყვებიდან ჩანს, თუ როგორაა შერყეული მისი
ფსიქიკური წყობა, რა მძიმე მდგომარეობაში იმყოფება
და სრულიად სასონარკვეთილს, ცნობამიხდილს საღად
აზროვნების უნარი დაუკარგავს. ამ მიმართვაში ნათლად
იგრძნობა ავთანდილის ღმრთივგანბრძნობილობა, რაც
არაბეთის მკვიდრი რჩეული პერსონაჟი გმირისათვის ჩვე-
ულებრივია, თინათინის გამეფებით არაბეთში ახალმა
სიბრძნემ დაივანა, ეს სიბრძნე მოყვასისადმი სიყვარულ-
სა და თავდადებაზე გადის, რომლის გამოხატვა ყველაზე
მეტად ავთანდილს უწევს. თვით ავთანდილს ეს შეგრძნო-
ბული აქვს და ამიტომაც მიაჩნია ჭირში მყოფი ტარიე-

ლის უმოქმედობა მიუღებლად. მისი აზრით, ტარიელი თუ ბრძენია, ბრძენთა ნააზრევი უნდა ახსოვდეს, რომ ბრძნულად განსაჯოს ყოველი მდგომარეობა ადამიანისა და „ბრძენთა თქმულებრ“ მოიქცეს, მინდორში ტირილი, მხეცთა შორის ხეტიალი სიკეთეს ვერ მოიტანს, რადგან ვისთვისაც ირჯება და სიკვდილს ნატრობს, მას ამგვარი გზით ვერ მოიპოვებს. მიჯნურს ბრძნული განსჯა და საქმის მოგვარება უნდა შეეძლოს, მით უფრო, რომ წუთისოფლის მიერ განირუთი ადამიანი ცდასა და ბრძოლას არ უნდა აკლებდეს რთული, ძნელად აღსასრულებელი საქმის მოგვარებას. თავისი მოსაზრება ავთანდილმა ვარდისა და ეკლის სიმბოლიკით გაამყარა:

„არ იცი, ვარდნი უეკლოდ არავის მოუკრებიან! (878/877, 4).
ვარდსა ჰკითხეს: „ეგზომ ტურფა რამან შეგქმნა ტანად, პირად?

მიკვირს, რად ხარ ეკლიანი? პოვნა შენი რად არს ჭირად?“
მან თქვა: „ტკბილსა მწარე ჰპოვებს, სჯობს, იქმნების რაცა ძვირად:

ოდეს ტურფა გაიფდეს, აღარა ღირს არცა ჩირად“
(879/878).

რათგან ვარდი ამას იტყვის უსულო და უასაკო,
მაშა ლხინსა ვინ მოიმკის პირველ ჭირთა უმუშაკო?“
(880/879, 1-2).

ცხადია, მთელი ეს ეპიზოდი საღვთისმეტყველო სიბრძნითაა გაჯერებული და მასში ქრისტიან წმინდა მამათა ნააზრევს შევიცნობთ. მასში წინარელიტერატურული ტრადიციების კვალიც ირეკლება. ავთანდილი შეეცადა ტარიელის ფსიქოლოგიური მდგომარეობის გამოსწორებას, მასში სიკეთის ქმნისა და მიჯნურისათვის გარჯის აუცილებლობისა და საჭიროების შთაგონებას, რათა მისი

ქმედება ნესტან-დარეჯანის საძებრად და დასახსნელად წარემართა. ტარიელს ისეთი არაფერი დამართნია, რაც სხვას არ გადახდენია თავს, ბოროტება სხვასაც შეხვედრია, სხვაც ყოფილა მიჯნური და სხვასაც ბევრი ტანჯვა შეხვედრია მიჯნურის გულისა და ხელის მოპოვების გზაზე, მაგრამ მხოლოდ საკუთარ თავს, საკუთარ გრძნობებს არ მიჰყოლია, წუთისოფლისაგან არ გამდგარა, მით უმეტეს, რომ ტარიელსაც წუთისოფელში გაუგონარი ამბავი არ შემთხვევია. იგი ურჩევს ცხენზე შეჯდომას და გამოქვაბულში დაბრუნებას. ავთანდილი თავად მოქმედებს პრინციპით: „რაცა არ გნადდეს, იგი ქმენ, ნუ სდევ წადილთა ნებასა“ (881/880, 3), რაც, ერთი მხრივ, არაბეთის პოლიტიკურ-სახელმწიფოებრივ იდეოლოგიასა და მსოფლმხედველობას ემთხვევა, მისი რჩევით, ყველას არ ძალუძს, ხოლო ტარიელში მან დაინახა ის საფუძველი, რომ ამ ბიბლიურ-ევანგელურ დებულებას მიჰყვეს. ეს მისი მომავლისათვის უმჯობესია. მაგრამ ტარიელს ეს არ ესმის, არც უნდა გაიგოს, რადგან „ძალი არა მაქვს ხელქმნილსა შენთა სიტყვათა სმენისა; რად ადვილად გიჩს მოთმენა ჩემთა სასჯელთა თმენისა? ან მივსწურვივარ სიკვდილსა, დრო მომეახლა ლხენისა“ (882/881, 2-4); ცოტა ქვემოთაც აგრძელებს: „გონიერთა მწვრთელი უყვარს, უგუნურთა გულსა ჰგმირდეს“ (905/904, 2). ერთადერთი, რასაც ტარიელი ღმერთს შესთხოვს, მიჯნურთან იმქვეყნად შეხვედრაა:

„აქა გაყრილნი მიჯნურნი მუნამცა შევიყარენით,
მუნ ერთმანერთი კვლა ვნახეთ, კვლა რამე გავიხარენით!
მისკენ მივალ მხიარული, მერმე იგი ჩემკერძ იროს,

მივეგებვი, მომეგებოს, ამიტირდეს, ამატიროს“ (883/882).

ტარიელს მხოლოდ სიკვდილი უნდა და ენატრება, სიცოცხლემ მისთვის აზრი დაკარგა, ავთანდილის ცხოვრებისეული გამოცდილება, წადილს რომ არ უნდა მისდიოს, მისთვის მიუღებელია და ავთანდილს პასუხად ისევ ბიბლიურ-ევანგელური სწავლებითვე ეუბნება: „ჰკითხე ასთა, ქმენ გულისა, რა გინდა ვინ გივაზიროს!“ (884/883, 4), რაც, შეიძლება ითქვას, ინდოეთში დამკვიდრებული ცხოვრებისა და იდეოლოგიის გამოხატულებაა. ამიტომ იგი მზადაა მისი სული სულთა სირას შეუერთდეს: „დამშლიან ჩემნი კავშირნი, შევრთვივარ სულთა სირასა“ (885/884, 4). მართალია, მისი მრწამსი რელიგიურ თვალთახედვასა და ცხოვრებისეულ გამოცდილებას ემყარება, „სიკვდილი მახლავს ხელ-ქმნილსა, სიცოცხლე არის წამისად“ (886/885, 2), მაგრამ ავთანდილი ფარ-ხმალს არ ყრის და ტარიელს მხოლოდ ერთს ევედრება, რომ გულმოკლული არ გაუშვას და ერთი სურვილი აუსრულოს, ცხენზე შემჯდარი დაენახვოს, მხოლოდ ამის შემდეგ დაანებებს თავს და ორივენი თავ-თავიანთ გზაზე წავლენ. ეს თხოვნა-ვედრება იმით იყო განპირობებული, რომ იცოდა, ცხენზე შეჯდომა „კაეშანს მოაქარვებდაო“, რაზეც ტარიელი დაითანხმა. მართლა ცხენოსანი ტარიელის ხილვა სწყუროდა ავთანდილს? რა თქმა უნდა, ავთანდილმა ძალიან კარგად იცოდა, რომ მოძრაობა ტარიელს სიცოცხლის ხალისს და სურვილს დაუბრუნებდა; ავთანდილს გუმანმა არ უმტყუნა და შეატყო ტარიელს ნელ-ნელა მომჯობინება, საუბარმაც გამოიყვანა იგი მძიმე მდგომარეობიდან. ავთანდილს შოთა რუსთველმა „ცნობიერთა დასტაქარი, უცნობოთა ოხრვა-ახი“ და

„სევდისა მუფარახი“ უნოდა, რადგან ადამიანთმცოდნე ავ-
თანდილმა, ფაქტობრივად, „ცნობიერი სიტყვით“ „სოფლით
გალმა“ გაბიჯებულ ტარიელს სიცოცხლე დაუბრუნა. საუბ-
რისას ავთანდილმა შეახსენა ნესტან-დარეჯანი, რომელიც,
ტარიელისავე სიტყვით, არის „მჯობი ყოვლისა სოფლისა,
წყლისა, მინისა და ხისა“ (897/896, 3), „სახე რა გითხრა მის
უსახოსა სახისა“ (897/896, 1), რომლის ნაჩუქარ სამხრეს
ატარებდა და რომელიც ტარიელისაგან მოელოდა ხსნას,
შეახსენა მათი შემყრელი მსახურიო ასმათი, „მისი გამ-
ზრდელი, გაზრდილი, მისთვის მიხდილი ცნობისა“ (900/899,
3), რომელმაც საკუთარი სიცოცხლე ნესტან-დარეჯანსა და
ტარიელს შესწირა, რომელიც მაგალითია, ნიმუშია ერთგუ-
ლი მსახურებისა, მსგავსი რამ არავის ჩაუდენია, ხოლო ტა-
რიელმა იგი განირა და მიატოვა, უფრო სწორად, აპირებს
მის მიტოვებას, თუ გამოქვაბულში არ დაბრუნდებოდა.
გზად მიმავალმა ბრძნული შეგონებებით კიდევ ერთხელ
მიმართა ტარიელს, რათა ცნობამიხდილისათვის სიცოცხ-
ლის ხალისი და ინტერესი გაეღვიძებინა, გაახსენა, რომ
უგანგებოდ არაფერი ხდება, მაგრამ ადამიანმა თავისი ცდა
არ უნდა დააკლოს, რათა აღსრულდეს ღვთის ნება, წინას-
წარგანზრახულება, რაც მხოლოდ სიკეთითაა მოტივირებუ-
ლი და ღმერთმა მხოლოდ სიკეთე შექმნა:

„არას გარგებს სწავლებული, თუ არა იქმ ბრძენთა თქმულსა:
არ იხმარებ, რას ხელსა ხდი საუნჯესა დაფარულსა?“
(903/902, 3-4);

„არას გარგებს შეჭირვება: რომ სჭმუნვიდე, რა გერგების
არ თურ იცი, უგანგებოდ არათ კაცი არ მოკვდების?
მზისა შუქთა მომლოდინე ვარდი სამ დღე არ დაჭნების.
ბედი ცდაა, გამარჯვება, ღმერთსა უნდეს, მო-ცა-გხვდების“

ავთანდილის სიბრძნე და გონიერება ამ საუბარში საქმესთან შეზავებულად არის ნაჩვენები, რადგან მისმა ჭკუადაძვდარმა საუბარმა დადებითი შედეგი გამოიღო, ტარიელი გონსა და ცნობას დაუბრუნა: „გველსა ხვრელით ამოიყვანს ენა ტკბილად მოუბარი“ (902/901, 4). „ბედი ცდაა“ პერსონაჟის ქმედების აუცილებლობას მონშობს და სიბრძნის საფუძვლად გვევლინება. თვით ტარიელიც კი ავთანდილის ქმედებასა და სიბრძნე-გონიერებას შემდეგი სიტყვებით აფასებს: „ეგე სწავლა ჩემთვის ყოვლად სოფლად ღირდეს“ (905/904, 1), რომელშიც ავთანდილის პრაქტიკულ განსჯაზეა დამყარებული, მეტიც, მასზე ამალღებული, მალღამდგომი, მისი სულიერობიდან გამომდინარე ბუნებაა დანახული. ავთანდილისა და ტარიელის გამოქვაბულში დაბრუნება, ასმათთან შეხვედრა, შემდეგ ავთანდილის გამოთხოვება მათთან და ნესტან-დარეჯანის საძებრად წასვლა ავთანდილის, როგორც პერსონაჟის, მაძიებელი ბუნების გამოხატულებაა, რაც ერთგვარად ტროას აღების შემდეგ ოდისევსის ითაკისაკენ, შინისაკენ, გამგზავრებას ემსგავსება, მაგრამ მისგან ძლიერ განსხვავდება კიდევ თუნდაც იმით, რომ ავთანდილის წასვლა მოტივირებულია მოყვასის და სიკეთის გამარჯვებისათვის, იგი არაბეთიდან მიჯნურის დავალებით გასაჭირში ჩავარდნილი უცხო ადამიანის, უცხო მოყმის საძებრად და შემდეგ კი მის დასახმარებლად გადის. ტარიელისა და ავთანდილის ერთად შეყრისა და ერთად ყოფნის ეპიზოდის შესახებ ავტორისეული რემარკა სიმბოლური და მეტაფორული მეტყველების ნიმუშად შეიძლება ჩაითვალოს:

„ვიმონმებ ღმერთსა ცხოველსა, მათებრი არვინ შობილა!“ (873/872, 4).

მესამე შეხვედრა. პოემაში განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევს ავთანდილისა და ტარიელის მესამე შეხვედრა, როდესაც უკვე, ფაქტობრივად, ყველაფერი ცნობილი და გადაწყვეტილია. „ვეფხისტყაოსნის“ მხატვრულ ქსოვილში უმთავრესია ქმედება, შინაგანი მოქმედება, ე. ი. ის, რასაც გმირთა სრულიად ახლებური ცნობიერება წარმართავს. სწორედ აქ შეიგრძნობა ის დიდი სიახლე, რაც პოემაში საოცარი, მრავლისმომცველი მეტაფორული აზროვნებით წარმოისახა:

„მონურვილ იყო ზაფხული, ქვეყნით ამოსლვა მწვანისა,
ვარდის ფურცლობის ნიშანი, დრო მათის პაემანისა,
ეტლის ცვალება მზისაგან, შეჯდომა სარატანისა.
სულთქვნა, რა ნახა ყვავილი მან, უნახავმან ხანისა“ (1328).

„ეტლის ცვალება მზისაგან, შეჯდომა სარატანისა“ ეპოქის ცვლას მოასწავებს, ძველი იცვლება ახლით, ტრადიციულზე დამყარებული ახალი ჰარმონია მყარდება. მხატვრული სურათის, აზრის ზოდიაქოს ნიშნებზე აქცენტირებით გამოხატვა რენესანსულია. ამ თვალსაზრისით ყურადღებას იქცევს ავთანდილის მიმართვაც შვიდი მნათობისადმი, რასაც ზოდიაქალურთან ერთად საღვთისმეტყველო საზრისი და საერო მწერლობისათვის დამახასიათებელი მეტაფორული სახეებით აზროვნება წარმართავს.

მომდევნო სტროფიც მეტაფორულად ასახავს ავთანდილის სულიერ მდგომარეობას, როდესაც საწაღელს მიაღწია და ყოველგვარი გასაჭირი უკან მოიტოვა, სტროფში

ასახული ავთანდილის ადამიანური ბუნების სინატიფე და სიფაქიზე კვლავ მიუთითებს მისი ხასიათის მრავალფეროვნებაზე, სიმდიდრეზე, რომლითაც „ვეფხისტყაოსნის“ პერსონაჟთაგან განსაკუთრებით გამორჩეული სწორედ ავთანდილია:

„აგრგვინდა ცა და ღრუბელნი ცროდეს ბროლისა ცვარითა;
ვარდთა აკოცა ბაგითა, მითვე ვარდისა დარითა;
უბრძანა: „გიჭვრეტ თვალითა, გულ-ტკბილად შემხედვარითა,
მისად სანაცვლოდ მოვილხენ თქვენთანა საუბარითა“
(1329).

გამოქვაბულს მიახლოებულმა ავთანდილმა ტარიელის ფსიქოლოგიური მდგომარეობა სწორად განჭვრიტა და მიხვდა, რომ იგი გამოქვაბულში არ დახვდებოდა, რადგან მას ერთ ადგილას გული არ უჩერდებოდა; მეორე შეხვედრის წინ ხომ ავთანდილმა გამოქვაბულში ვერ იპოვა ტარიელი, ასმათისაგან შეიტყო, რომ სადმე შამბნარში დაეძებნა. ახლაც, მესამე შეხვედრის წინ, ავთანდილმა შამბნარს მიმართა და თავის მოყვასს ძებნა დაუნყო, რომლის კვალს მალევე მიაგნო, ტარიელი ლომის მოკვლის შემდეგ სისხლიან ხმალს წმენდდა. ეს ფაქტიც უალრესად მნიშვნელოვანია, რადგან ტარიელის მიერ ლომის მოკვლა მის ძველებურ ვაჟკაცურ იერსახეს წარმოაჩენს და მის ძალგულოვნებაზე მეტყველებს. ამიტომ ორი მოყვასის შეხვედრის წინ ტარიელის ამგვარ მდგომარეობაში ყოფნას სიმბოლური დატვირთვაც აქვს. იშვიათია მეგობართა იმგვარი შეხვედრა, როგორც აღწერილია პოემაში ტარიელისა და ავთანდილის ამ შეხვედრისას. სცენა, როდესაც ისინი ერთმანეთს ყვილითა და მხიარული ყიჟინით შეხვდნენ, იშვიათი მრავალმნიშვნელობიანი მხატ-

ვრული ფერადოვნებითაა აღწერილი. მოყვასის ხილვით გახარებული და გახალისებული ტარიელი მიეჭრა დიდი ხნის უნახავ, მონატრებულ და იმედიანად დაბრუნებულ ავთანდილს, რომელიც ცხენიდან გადმოხტა და ეტლზე უსწრაფესად გაიქცა ძმობილისაკენ; ავტორი მეტაფორული სახეებით გადმოგვცემს ამ შეხვედრას, რასაც იშვიათი სილამაზითა და მშვენიერებით თვით პერსონაჟთა საოცრად ამალღებული ხატ-სახეები ამშვენებენ:

„ხრმალი გასტყორცა ტარიელ, მიმართა მისსა ძმობილსა.
ყმა ცხენისაგან გარდიჭრა, ჰგვანდა ეტლისა სწრობილსა.
მათ ერთმანერთსა აკოცეს, ჰგვანან ყელ-გარდაჭდობილსა,
ხმა შაქრის-ფერად გაუხდა ვარდსა, ხშირ-ხშირად პობილსა“
(1335).

მსგავსი შემთხვევა, როდესაც ვარდის ფერი და ვარდის მეტაფორით შემკული ტარიელის ხმა საგანთანაა შედარებული, მსოფლიო ლიტერატურაში იშვიათია, ხმის შაქრისფერობა მისივე სიტკბოს, სილამაზის, სითბოს გამოხატულებაა. ეს მეტაფორა ახლოს დგას ავთანდილის შესახებ თქმულთან: „ყმა ტკბილი და ტკბილ-ქართული“, რომლითაც პერსონაჟის ქართული ხასიათი, ქართველი კაცისათვის დამახასიათებელი თვისებებია აქცენტირებული. ტარიელს აღარ ახსოვს არანაირი გასაჭირი, რაკი თავის მოყვასს კვლავ შეხვდა და მასთან ყოფნით დატკბობის საშუალება კვლავ მიეცა, რასაც სიტყვიერადაც გამოთქვამს. იგი სჯერდება იმას, რომ ავთანდილი იხილა და გაიხარა, რაც გამოხატავს ტარიელის დამოკიდებულებას დიდი ხნის მონატრებული მეგობრისადმი. ფსიქოლოგიური თვალსაზრისით უაღრესად დატვირთულ ამ ეპი-

ზოდში ავთანდილს თავისი ბუნებისაგან განსხვავებულად ვხედავთ, რადგან მოუთმენლობამ შეიპყრო, სასწრაფოდ უნდოდა მეგობარი გაეხარებინა და უთხრა, რომ ნესტან-დარეჯანის შესახებ ყველაფერი გაიგო, უჩვენა მიჯნურის წერილი და რიდის გადანაკვეთი, რომლის დანახვამაც ისედაც ფსიქიკურად მძიმე მდგომარეობაში მყოფ ტარიელზე ძლიერი ზემოქმედება იქონია და გული წაუვიდა. ავთანდილმა, რომელმაც ამჯერად თავის ცხოვრებისეულ მრწამსსა და მეთოდს გადაუხვია, მოუთმენლობით შეპყრობილმა მიჯნურის სანატრელი ნაწერი და მის მიერ ნატარები ნივთი ნაადრევად გამოუჩინა ტარიელს ისე, რომ არ შეაგუა სასიამოვნო სიახლეს, ნესტან-დარეჯანის წერილისა და მისი გამოგზავნილი რიდის გადანაკვეთის ხილვით ცნობამიხდილი, უსულოდ მდებარე ტარიელი ლომის სისხლით მოასულიერა და გააცოცხლა, თავად ლომის მეტაფორითა და სიმბოლოთი წარმოსახულ ტარიელს ლომის სისხლმა დაუბრუნა ცნობიერება:

„მან ჰოვა სისხლი ლომისა, მოაქვს სავსებლად აღისად,
მკერდსა დაასხა, გავებდა ლაჟვარდი ფერად ლალისად
(1345, 3-4).

ავთანდილ მკერდსა დაასხა მას ლომსა სისხლი ლომისა
ტარიელ შეკრთა, შეიძრა რაზმი ინდოთა ტომისა“
(1346,1-2).

ამ ეპიზოდშიც ტარიელის მიერ ლომის მოკვლა, რომელიც დადებითი და უარყოფითი თვისებებითაა აღჭურვილი, ორგვარადაა მოტივირებული: ერთი მხრივ, ტარიელმა თავისი წარსული საბოლოოდ უნდა მოკლას და ლომის მოკვლით საკუთარ თავში, როგორც ლომის მეტაფორით წარმოსახულ პიროვნებაში, ნეგატიურ თვისებებს კლავს;

მეორე მხრივ, ავთანდილმა ლომის სისხლით უნდა მოასუ-
 ლიეროს თავისი მოყვარე, რითაც ისე უნდა განახლდეს
 ტარიელის ცნობიერება, რომ ამიერიდან ლომის ნეგატი-
 ურმა თვისებამ მასში ვერ დაივანოს. ლომის სისხლის
 დასხმითა და მოსულიერებით ტარიელი ლომის დადებითი
 თვისებებით აღიჭურვება, რათა ქაჯეთის ციხის სახით
 ბოროტი ძალა დაამარცხოს. ამ მხრივ უაღრესად მნიშ-
 ვნელოვანია ავთანდილის მიერ ასმათისათვის ნათქვამი
 სიტყვები, რომლებითაც, ფაქტობრივად, პოემის დასაწყ-
 ისში თინათინის მიერ როსტევეანთან საუბრისას დასმული
 კითხვა უცხო მოყმის ნახვის ეპიზოდის შეფასებისას –
 „ბოროტიმცა რად შეექმნა კეთილისა შემოქმედსა?“
 (114/113, 4) – პასუხგაცემულია, რაც სიკეთის გამარჯვე-
 ბისა და ბოროტების დამარცხების შესახებ არეოპაგიტუ-
 ლი მოძღვრების ანარეკლია: „ნუ გემის, ეგე ამბავი
 მრთელია; ლხინი მოგვეცა, მოგვეშორდა ყოველი ჭირი
 ძნელია, მზე მოგვეახლა, უკუნი ჩვენთვის აღარა ბნელია,
 ბოროტსა სძლია კეთილმან, არსება მისი გრძელია!“
 (1361).

დასკვნა. „ვეფხისტყაოსანში“ ასახულ ავთანდილისა და
 ტარიელის **სამ შეხვედრას** კონცეპტუალური მხატვრული
 ფუნქცია აკისრია. როსტევეან მეფემ და ავთანდილმა ნა-
 დირობის შემდეგ მტირალი ვეფხისტყაოსანი უცხო მოყმე
 ნახეს, რომლის ძებნა არაბეთის მკვიდრთათვის უმნიშვნე-
 ლოვანეს ამოცანად დაისახა. ავთანდილი მიხვდა, ვეფხის-
 ტყაოსანი მოყმის მძიმე სულიერ, ფსიქოლოგიურ მდგომარე-
 ეობას, შეძლებისამებრ, ჩასწვდა მისი მდგომარეობის
 სირთულეს, რის გამოც არავის იკარებდა. ამ გარემოებამ
 განსაზღვრა ტარიელისა და ავთანდილის პირველი შეხ-

ვედრის მშვიდობიანად წარმართვა, რაშიც უდიდესია ას-
მათის როლი. ამ შეხვედრამ განსაზღვრა მათი მომავალი
ურთიერთობა და, საზოგადოდ, პოემის გმირთა მომავალი
სულიერი ცხოვრება. ტარიელი და ავთანდილი ერთმა-
ნეთს დიდი ხნის მეგობრებივით შეხვდნენ. ამ შეხვედრის
მიზანი იყო გმირთა გაცნობა. ამ შეხვედრამ წარმოაჩინა
ორივე პერსონაჟის შინაგანი ბუნება, სულიერი მდგომა-
რეობა და იმის საჭიროება, რა უნდა მოიმოქმედოს თი-
თოეულმა მიზნის მისაღწევად. ტარიელმა უდიდესი
მსხვერპლი გაიღო, როდესაც ავთანდილს გული გადაუშა-
ლა, თავისი თავგდასავალი უამბო, რის შედეგადაც ავ-
თანდილი ჩასწვდა ვეფხისტყაოსანი მოყმის ცხოვრებისე-
ულ სიმძიმეს, ფსიქოლოგიურ მდგომარეობას და მიხვდა,
რომ სწორედ მას უნდა ეკისრა ტარიელის ვეფხისტყაოს-
ნობიდან განთავისუფლება, ე. ი. ვეფხის ტყავის სამოს-
ლისაგან განძარცვაში დახმარება. ვეფხისტყაოსნობა ხომ
მრავალმხრივი სიმბოლოა, ალუზიაა, ენიგმაა, რომლის
ახსნა და შეცნობა პოეტის ერთ-ერთი უმთავრესი მხატ-
ვრული ჩანაფიქრია. ვეფხის ტყავის სამოსელი ტარიელს
თავის მიჯნურს აგონებს და მუდმივად მასთან ამყოფებს,
რადგან ვეფხი ნესტან-დარეჯანის ხატ-სახეა. პირველმა
შეხვედრამ გმირთა მომავალი ქმედების გზები დასახა.

რამ შეაძლებინა ტარიელს ავთანდილისათვის თავისი
თავგადასავლის თხრობა? ესაა ვეფხისტყაოსანი მოყმის
მიერ ავთანდილის ღირსების შეგრძნება და შეცნობა, ტა-
რიელის აზრით, ავთანდილი თავისი მიჯნურის წინაშე
პირნათლად უნდა წარდგეს, რაც მოყვასისაგან თავდადე-
ბასა და გმირობას მოითხოვს. ფაქტობრივად, ეს ტარიე-
ლის აღსარებაა, წარმოთქმული უმცროსი გმირის წინაშე,

რადგან ტარიელის ამბავი არ უნდა დაიკარგოს, ის ახალ თაობას უნდა გადაეცეს, რათა ამგვარი რამ შემდგომში აღარ გამეორდეს, ადამიანები ერთმანეთს არ მოწყდნენ და სახელმწიფოს ინტერესები არ დაზიანდეს. აღსარებას კი უთუოდ მოსდევს სულიერი განწმენდა, რაც „ვეფხისტყაოსნის“ პერსონაჟთა სულიერი განვითარების გზის გავლის აუცილებლობის თანამდევია პროცესია. ტარიელისათვის ავთანდილი სწორედ ის მოყვასი და ის პიროვნებაა, რომელთანაც მან შეძლო თავისი თავგადასავლის მბობა, როგორც აღსარების წარმოთქმა.

მეორე შეხვედრისას ტარიელისა და ავთანდილის საუბარი მსოფლმხედველობრივად ძლიერ დატვირთულია. ის შეგონებები, რომლებსაც ავთანდილი წარმოთქვამს, კიდევ ერთხელ წარმოაჩენს მის მდიდარ შინაგან სამყაროს, სულიერობას, სიბრძნეს, ცხოვრებისეულ გამოცდილებას. შოთა რუსთველმა ლომ-ვეფხის დახოცვის შედეგად გულწასული ტარიელის მიძიმე ფსიქიკური მდგომარეობა და ავთანდილის ფსიქოლოგიური პორტრეტი გაგვაცნო. ამ ეპიზოდთან ჩანს, თუ როგორაა შერყეული ტარიელის ფსიქიკური ნყობა, რა მიძიმე მდგომარეობაში იმყოფება და სრულიად სასოწარკვეთილს, ცნობამიხდილს სალად აზროვნების უნარი აქვს დაკარგული. ავთანდილი შეეცადა ტარიელის ფსიქოლოგიური მდგომარეობის გამოსწორებას, მასში სიკეთის ქმნისა და მიჯნურისათვის გარჯის აუცილებლობისა და საჭიროების შთაგონებას, რათა მისი ქმედება ნესტან-დარეჯანის საძებრად და დასახსნელად წარემართა. ავთანდილი თავად მოქმედებს პრინციპით: „რაცა არ გწადდეს, იგი ქმენ, ნუ სდევ ნადილთა ნებასა“ (881/880, 3), რაც, ერთი მხრივ, არაბეთის პოლიტიკურ-

სახელმწიფოებრივ იდეოლოგიასა და მსოფლმხედველობას ემთხვევა, მისი რჩევით, ყველას არ ძალუძს, ხოლო ტარიელში მან დაინახა ის საფუძველი, რომ ამ ბიბლიურ-ევანგელურ დებულებას მიჰყვეს. ეს მისი მომავლისათვის უმჯობესია. ტარიელი კი მოქმედებს სხვა პრინციპით: „ჰკითხე ასთა, ქმენ გულისა, რა გინდა ვინ გივაზიროს!“ (884/883, 4). მაგრამ ადამიანთმცოდნე ავთანდილმა, ფაქტობრივად, „ცნობიერი სიტყვით“ სიცოცხლე დაუბრუნა „სოფლით გაღმა“ გაბიჯებულ ტარიელს, გონსა და ცნობას დაუბრუნა, ხოლო მეორე შეხვედრის შემდეგ ავთანდილის წასვლა ნესტან-დარეჯანის საძიებლად მოტივირებულია მოყვასის და სიკეთის გამარჯვებით, გასაჭირში ჩავარდნილი ადამიანის დახმარების აუცილებლობით.

განსაკუთრებულია ავთანდილისა და ტარიელის მესამე შეხვედრა, როდესაც უკვე ყველაფერი ცნობილი და გადაწყვეტილია. პოეტის სიტყვები – „ეტლის ცვალება მზისაგან, შეჯდომა სარატანისა“ – ეპოქის ცვლას მოასწავებს, ძველი იცვლება ახლით, ტრადიციულზე დამყარებული ახალი ჰარმონია მყარდება. თავის მხრივ, მხატვრული სურათის, აზრის ზოდიაქოს ნიშნებზე აქცენტირებით გამოხატვა რენესანსულია. ავტორი მეტაფორული სახეებით გადმოგვცემს გმირთა მესამე შეხვედრას, რასაც იშვიათი სილამაზითა და მშვენიერებით თვით პერსონაჟთა საოცრად ამაღლებული ხატ-სახეები ამშვენებენ. ფსიქოლოგიური თვალსაზრისით უაღრესად დატვირთულ ამ ეპიზოდში ავთანდილს თავისი ბუნებისაგან განსხვავებულად ვხედავთ, რადგან მოუთმენლობამ შეიპყრო, სასწრაფოდ უჩვენა მიჯნურის წერილი და რიდის გადანაკვეთი, რომლის დანახვამაც ისედაც ფსიქიკურად მძიმე

მდგომარეობაში მყოფ ტარიელზე ძლიერი ზემოქმედება იქონია და გული წაუვიდა. ავთანდილმა, რომელმაც ამჯერად თავის ცხოვრებისეულ მრწამსსა და მეთოდს გადაუხვია, მოუთმენლობით შეპყრობილმა მიჯნურის სანატრელი ნაწერი და მის მიერ ნატარები ნივთი ნაადრევად გამოუჩინა ტარიელს ისე, რომ არ შეაგუა სასიამოვნო სიახლეს, ნესტან-დარეჯანის წერილისა და მისი გამოგზავნილი რიდის გადანაკვეთის ხილვით ცნობამიხდილი, უსულოდ მდებარე ტარიელი ლომის სისხლით მოასულიერა და გააცოცხლა, თავად ლომის მეტაფორითა და სიმბოლოთი წარმოსახულ ტარიელს ლომის სისხლმა დაუბრუნა ცნობიერება. მესამე შეხვედრა უკვე ქაჯეთის ციხიდან ნესტან-დარეჯანის გამოხსნის საწინდარია, რაც გმირთა გამარჯვებით სრულდება. შოთა რუსთველმა წარმოაჩინა ტარიელისა და ავთანდილის მომხიბლავი სახეები, მათი შეხვედრების კონცეპტუალურობა, რაც კიდევ ერთხელ მონიშნავს იმ აზრს, თუ რა „უთვალავი ფერით“ არიან დაჯილდოებულნი ღვთისაგან პოემის მთავარი პერსონაჟები – ტარიელი და ავთანდილი.

ლიტერატურა:

ახალი აღთქმა, 1995: ახალი აღთქუმაბ, საქართველოს საპატრიარქოს გამოც., თბ., 1995.

გონჯილაშვილი, 2013: ნ. გონჯილაშვილი, რუსთველური „მოყვრობის“ სამი უმთავრესი წესის ასახვა გმირთა ურთიერთობაში, გორის სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტის ისტო-

რიისა და არქეოლოგიის ცენტრი, შრომათა კრებული, №4. 2013.

ნმ. ეპიფანე კვიპრელი, 1979: ნმ. ეპიფანე კვიპრელი, „თუალთაი“// შატბერდის კრებული, გამოსაცემად მოამზადეს ბაქარ გიგინეიშვილმა და ელგუჯა გიუნაშვილმა, თბილისი, 1979.

შოთა რუსთველი, 1966: შოთა რუსთველი, ვეფხის ტყაოსანი, I, ტექსტი ძირითადი ვარიანტებით, კომენტარებით და ლექსიკონითურთ, ა. შანიძისა და ა. ბარამიძის რედაქციით. თბ., 1966.

ხინთიბიძე, 2009: ე. ხინთიბიძე, „ვეფხისტყაოსნის“ იდეურ-მსოფლმხედველობრივი სამყარო, თბ., 2009.

ჯავახიშვილი, 1956: ი. ჯავახიშვილი, ქართული ენისა და მწერლობის ისტორიის საკითხები, თბ., 1956.

The Artistic Function of the meetings of Tariel and Avtandil

Summary

There are three encounters of Tariel and Avtandil in the poem «The Knight in the Panther's Skin» and each of them has conceptual artistic function. The interval between encounters is long. The meeting of the lachrymose unknown knight in the panther's skin at the end of hunt acquired a major mission in the poem. It was necessary to find him and get the story about him and this was the mission Tinatin.asekd Avtandil to carry out.

Avtandil learnt about the physical and spiritual hardships of the bearer of the panther's skin, about his feelings and found out that Tarieli's difficult situation was the reason why he was keeping himself away from everyone. The first meeting of Tariel and Avtandili was arranged by Asmat in the cave. This meeting defined their future relations and the spiritual life of the heroes of the poem. The main goal of the meeting was to show the deep feeling of both heroes and to identify the needs of Tarieli for Avtandil. Tariel made a big sacrifice when he opened up before Avtandil and thus made him understand that he was the only one who could help him to liberate himself from the panther's skin. The first meeting was for the definition of future activities of the heroes.

The Second encounter is more true from the philosophical point of view. The speech made by Avtandil shows us Avtandil's spiritual depth, his wisdom, experience. The author Shota Rustaveli gave us the portrait of two heroes after killing the lion and the tiger. The

episode confirms how difficult was the situation Tariel was in and on with his psychical and psychological condition. He fainted and Avtandil tried to cure his psychical difficulties, Avtandil tries to persuade him that it is the time for action and that he should carry on looking for Nestan. He did go to look for Nestan – Darejan. The love for the neighbour motivates him to support the man in need.

The most important is the third encounter, when everything is known and decided. The episode of their meeting made by the author portrays the changing of the epoch. The old is replaced by new, creating thus the harmony based on traditions. and it is a portrayal of the renaissance. The author gives metaphoric picture of heroes. This episode of meeting is important from the point of the view of psychology. It is the prediction of rescuing Nestan-Darejan from the castle of wood-goblins which results in the victory and. Author does step by step development of artistic faces of the heroes, conceptual meaning of the meetings which confirm so colourfully how gifted are the heroes of the poem.